
Food for thought

of wat de school van het leven
te bieden heeft

LONDEN, OKTOBER 2011 – *The School of Life*. Ik weet niet wat ik me erbij voorgesteld had. Misschien letterlijk een schoolgebouw, groot en rommelig, wat uitgeleefd zoals scholen meestal zijn? In de praktijk sta ik voor een keurig winkelpandje in Londen. Ik kijk door de etalage naar binnen. Veel licht, veel ruimte. Planken met boeken. Een enkele spreuk op de muur. Op een balie staan grote glazen wijn klaar voor de deelnemers aan de workshop van die avond. 'How To Balance Work With Life', daar zal het over gaan. Maar eigenlijk maakt het me niet uit wat het onderwerp precies is. Wat ik las en hoorde over *The School of Life* was aanleiding genoeg om met eigen ogen een kijkje te willen nemen.

The School of Life is wat de naam suggereert: een plek waar je kunt leren over het leven en van het leven. In het Londense pand en daarbuiten worden lezingen en lectuur, weekends en workshops aangeboden. Initiatiefnemer is Alain de Botton, een Engelse filosoof van Zwitserse afkomst, die het als zijn taak ziet de filosofie toe te passen op het dagelijks leven. Dat doet hij met verve: hij heeft zich in de loop van de jaren ontwikkeld tot veelschrijver en populair spreker. Uitgangspunt van zijn werk: om het leven goed door te komen, kunnen we als mensen wel wat hulp gebruiken. En die hulp, zegt hij, is in ruimte mate aanwezig, want er is in de geschiedenis lang en breed over het leven nagedacht. Het enige wat we hoeven te

The School of Life: John Armstrong, **Minder piekeren over geld**. Alain de Botton, **Meer denken over seks**. Tom Chatfield, **Floreren in het digitale tijdperk**. John Paul Flintoff, **De wereld veranderen**. Roman Krznaric, **Werk vinden dat bij je past**. Philippa Perry, **Bij je verstand blijven**. Uitgeverij de Arbeiderspers, Utrecht 2012, ca. 175 pag. en €14,95 per stuk

Engelien Hulsman

doen, is die inzichten beschikbaar maken voor ons leven hier en nu. Overigens beperkt *The School of Life* zich wat die inzichten betreft niet tot de filosofie: ook de geschiedenis, de kunsten, de sociale wetenschappen en religie zijn bronnen om uit te putten. Leddy Karelse besteedde in een boekessay in het *Tijdschrift Geestelijke Verzorging* al eens aandacht aan het boek *Religie voor Atheïsten* (TGV 65, maart 2012), waarin De Botton laat zien hoe religieuze vormen en gebruiken betekenis kunnen hebben of krijgen voor wie niet religieus is.

Wat maakt *The School of Life* interessant? Die vraag is niet zo moeilijk te beantwoorden. Wat zij doen, raakt aan ons eigen vak. Ze maken ruimte voor bezinning. Ze zoeken in bronnen die wijsheid in zich dragen, en wat ze vinden delen ze met anderen. Ze geven op een bepaalde manier ook begeleiding: ze

helpen mensen een eindje op weg in het leven. Dat komt mij als geestelijk verzorger altemaal bekend voor. Doen wij dat ook niet, in allerlei vormen? Tegelijkertijd heeft *The School of Life* iets nieuws, iets anders, en om eerlijk te zijn ook iets jaloersmakends. De uitstraling is levendig. De boodschap is helder. Ze zijn met hun oude wijsheden verrassend bijdetijds. En ze spreken een jong publiek aan. Al met al meer dan genoeg reden om te willen weten wat ze doen en hoe ze het doen.

Amsterdam, december 2012 – *De Beurs van Berlage. Het loopt snel vol als de deuren open gaan. LIFE!*, zo heet de dag die Brandstof organiseert in samenwerking met *The School of Life*. Brandstof is de Nederlandse variant op *The School of Life*, en het motto van deze dag is: 'helder denken over het alledaagse leven'. Op het programma staat een mix van Nederlandse sprekers en interviewers en wat Engelse namen die me inmiddels bekend voorkomen uit het circuit van *The School of Life*. Zo laat Alain de Botton zich uitgebreid interviewen door Joris Luijendijk. Wim Brands verzamelt Nederlandse en Engelse auteurs om de tafel en brengt hen met elkaar in gesprek. Er zijn ook lezingen. Philippa Perry bijvoorbeeld, schrijver van het boek *Bij je verstand blijven*. Zij legt in haar verhaal kort en met veel humor uit hoe je dat eigenlijk doet en waarom het zo lastig is, bij je verstand blijven.

Philippa Perry is een van de auteurs die meewerkten aan de *Toolkit for Life*, een kleurige serie van zes handzame boekjes die *The School of Life* in 2012 uitgaf. De Nederlandse vertaling van deze gereedschapskist was er snel: het lukte uitgeverij De Arbeiderspers om de serie op de bijeenkomst in december 2012 in Nederlandse vertaling te presenteren. De boekjes proberen de veelzijdigheid van het leven te bestrijken. Er is een deeltje over geld en een deeltje over seks, het gaat over het digitale tijdperk en over idealen, en er wordt net zo goed aandacht besteed aan de rol van werk in je leven als aan psychische gezondheid. Samen dienen ze een doel: het onderzoeken van de grote levensvragen. Met als kanttekening: 'We hebben niet alle antwoor-

den, maar zullen u tal van nuttige ideeën aan de hand doen – uit de filosofie en de literatuur, de psychologie en de beeldende kunsten – die u beslist zullen stimuleren, uitdagen, voeden en troosten' (p. 1 in elk boekje).

Dat is inderdaad wat de boekjes bieden: 'tal van ideeën' op allerlei gebieden van het leven. Het is een serie om in te grasduinen. Her en der vind je scherpe observaties, trefende opmerkingen, mooie citaten. En grasduinen, dat is eigenlijk ook wat de auteurs van de boekjes gedaan hebben. Ze benaderen hun onderwerp heel persoonlijk, vaak vanuit hun eigen leven. Philippa Perry blijkt zich regelmatig af te vragen hoe psychisch gezond ze zelf eigenlijk is, John Armstrong (auteur van *Minder piekeren over geld*) heeft van nature een moeizame verhouding met geld. En voor Roman Krznaric was de zoektocht naar zinvol werk een hele onderneming. Vanuit hun eigen ervaringen zoeken de auteurs naar wijsheid; naar schrijvers, kunstenaars, filosofen die hun iets te zeggen hebben over de vraag die hen bezighoudt. En die zoektocht schotelen ze de lezer voor, in de verwachting dat die in zijn of haar eigen zoektocht in het leven iets aan hun bevindingen heeft.

Londen, maart 2013 – *St Paul's Cathedral*. Zo als vele toeristen ben ik aangeschoven in de koorbanken voor de Evensong. Het koor, in prachtige gewaden, zingt. Een lector komt naar voren, leest een gedeelte uit de Bijbel. Ik luister naar de woorden. Ze klinken me bekend in de oren, ik kan er zo de Nederlandse tekst bij bedenken. Tegelijkertijd zijn ze me vreemd. Ver weg. Waar gaan ze over, die woorden van zo lang geleden, uit zo'n andere cultuur? Ik heb geen antwoord en ik zoek er ook niet naar. Het koor zingt weer, een bekende melodie. Er klinken gebeden. Er is stilte. Orgelmuziek. De avond begint als we de kathedraal uitlopen.

Waarom doet goede liturgie mij zo goed? Waarom knap ik ervan op als er muziek is die ruimte geeft, als er met aandacht wordt gelezen, als ik bijna vertrouwd met onbekenden samen kan zijn? Het heeft niets te maken met kennis, met begrip, realiseer

ik me. Je kunt over het leven nadenken, je kunt bedenken hoe het beter, mooier, anders moet. Maar in een viering als deze doe ik dat niet. Daar laat ik alles nu net even zijn zoals het is. Er valt veel te denken, te leren, te doen in en over het leven, maar soms moet je de *Toolkit for Life*, je gereedschapskist met eigen of andermans werktuigen, gewoon ook eens opzij zetten.

De benadering van *The School of Life* is actief. Het gaat erom vorm en inhoud aan het leven te geven, en dat doe je bijvoorbeeld door te lezen en te luisteren, door met elkaar in gesprek te gaan en door dat wat je opdoet in het leven toe te passen. Dat roept ook vragen op. Waar is de ruimte voor het 'laten', de ruimte om wat er in het leven gebeurt tot rust te laten komen en (daarmee) in een groter verband te zetten? Voor mij is dat wat in goede liturgie gebeurt. Tegelijkertijd realiseer ik me hoe onlosmakelijk liturgie deel uitmaakt van de christelijke traditie waar ik bij hoor, en hoe weinig vanzelfsprekend dergelijke vormen in niet-gelovige, niet-religieuze kringen zijn.

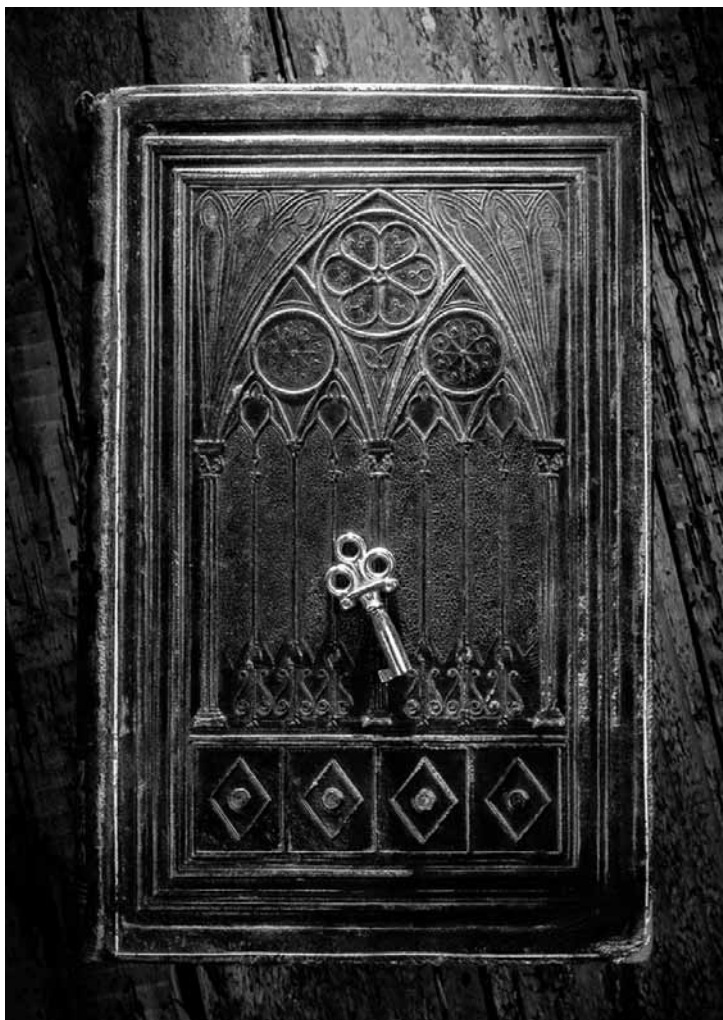
Ik vraag me af of een initiatief als *The School of Life* daarmee niet onontkoombaar een bepaalde eenzijdigheid heeft. Of vinden zij ook daarvoor andere vormen? Een opvallende en regelmatig terugkerende activiteit in hun programma vormen de *Sunday Sermons*, waar inspirerende sprekers hun verhaal houden, geheel in de lijn van Alain de Botton en zijn pleidooi in *Religie voor Atheïsten* om het waardevolle van religies in seculiere vormen te behouden. Zou er een moment komen dat de *Sermon*, de preek, niet genoeg is en er andere liturgische elementen hun seculiere vorm gaan krijgen? Een spannende vraag.

Den Haag, april 2013 – Bronovoziekenhuis, de kamer van de geestelijke verzorging. Voor mij op tafel liggen de kleurige boekjes van *The School of Life*. De *Toolkit for Life* in zes delen, die handvatten bieden voor het leven. Het zijn eigenlijk zes preken, dringt tot me door. Geen *Sunday Sermons*, maar net zo goed *Sermons*. Zes 'voorgan-

gers' hebben zich gebogen over een belangrijke vraag in het leven. Ze hebben gezocht naar wijsheid in de bronnen die ze ter beschikking hadden. Wat ze vonden hebben ze getoetst aan ervaringen van henzelf en van anderen en ze hebben nagedacht over de waarde ervan in de tijd waarin zij leven. Het resultaat, hun 'preek', leggen ze in de vorm van een boek voor aan hun publiek.

Het resultaat is, zoals veel preken, zowel inspirerend als beperkt. Ik noemde al de beperking van het 'actieve' in de aanpak van *The School of Life*. Die beperking zit zeker ook in deze boekjes. Een andere beperking is de diepgang. Er wordt gezocht in vele bronnen, maar de uitwerking van wat gevonden wordt, is vaak wat oppervlakkig. Daarin onderscheiden ze zich niet van allerlei zelfhulpboeken. Een ander zwak punt is voor mij het 'affe' van deze serie. Het is in ieder deel één persoon – de schrijver – die een zoektocht maakt en een gedachtegang uitwerkt. Wat de lezer in handen heeft is een eindproduct, en daarmee eigenlijk de wijsheid van een ander. Zelf vond ik het 'huiswerk' (een soort literatuurlijst met toelichting) achterin elk boekje eigenlijk het meest interessante onderdeel: met behulp van die gegevens kunnen lezers zich zelf verdiepen in de vragen die een onderwerp oproept, en daarmee hun eigen levenswijsheid vormgeven. Dat is uiteindelijk toch het doel van *The School of Life*: dat mensen zelf de wijsheid ontwikkelen die ze in het leven nodig hebben.

Toch overweegt voor mij het inspirerende, en dat zit vooral in het verband waarin deze boekjes ontstaan zijn. Rondom *The School of Life* is een groep mensen voortvarend en met succes bezig om aandacht te vragen voor het belang van inspiratie, bezinning en wijsheid in het leven. Ze doen dat in sommige opzichten anders dan de bestaande levensbeschouwelijke tradities, en bereiken ook andere groepen. Wat ze bieden, slaat op veel plekken aan. In Nederland werkte *Brandstof* de ideeën van *The School of Life* om tot een eigen concept. Grootschalige bijeenkomsten zoals die in Amsterdam vonden later ook

plaats in Melbourne (Australië) en São Paulo (Brazilië). Er zijn natuurlijk vragen te stellen bij wat ze doen en hoe ze het doen. Interessanter vind ik dat zij, met hun manier van werken, ook ons als geestelijk verzorgers een spiegel voorhouden. Ik vind het van belang om de hierdoor opgeroepen vragen serieus te nemen. Waarin lijkt hun benadering bijvoorbeeld op wat wij doen, en waarin juist niet? Wat doen wij eigenlijk anders, en waarom? En is er iets wat we van hen kunnen leren?

'How To Find A Job You Love', zo heet een van de workshops die *The School of Life* aan-

biedt. Als geestelijk verzorgers hebben we een vak om van te houden. Om de liefde levend te houden, vind ik het belangrijk om me er steeds van bewust te zijn wat de waarde is van wat we doen, maar ook om te blijven nadenken over hoe het anders en beter kan. Een initiatief als *The School of Life* biedt ons meer dan genoeg om over na te denken.

Engelien Hulsman is geestelijk verzorger Stichting Bronovo-Nebo in Den Haag

Meer informatie: www.theschooloflife.com en www.brandstof.eu